

# XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

---

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING  
ILMIY-METODIK JURNALI

---

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

**PUBLIC EDUCATION**

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL  
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE  
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

**2021**

**3-maxsus son**  
(maxsus son)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan  
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT



**TAHRIRIYAT**

**4** Boshlang'ich ta'lim – kelajakka qo'yilgan qadam



**TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI**

<b>A. Nurmanov, Y. Turganov</b>	<b>6</b>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini baholash tendensiyalari
<b>F. Raxmatova</b>	<b>9</b>	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish
<b>M. Tilakova D. Norbekov</b>	<b>12</b>	Uzluksiz ta'lim tizimida tarixiy-madaniy yodgorliklarni idrok qilishva texnologik-konstruktiv yondashuv
<b>B. Boltayeva</b>	<b>15</b>	"Pirls" xalqaro tadqiqotiga o'quvchilarni tayyorlashda o'zlashtirish malakasining o'rni
<b>A. Usmonov</b>	<b>18</b>	Ijodkorlik fazilatlariga ega shaxslarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni
<b>D. Kulboyeva</b>	<b>21</b>	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini texnologiya darslari orqali kreativlik qobiliyatini takomillashtirish
<b>J. Isoqov, Z. Jalolova</b>	<b>24</b>	Yosh avlodni barkamol shaxs qilib shakllantirishda ma'naviy tarbiyaning roli
<b>M. Sheranova</b>	<b>27</b>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini axloqiy tarbiyalashda milliy -ma'naviy qadriyatlardan foydalanish
<b>D. Abduraxmonova</b>	<b>30</b>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini pirls dasturiga tayyorlash
<b>F. Oripova</b>	<b>34</b>	Talabalarni ijodiy qobiliyatlarini takomillashtirishning ijtimoiy asoslari
<b>M. Soliyeva</b>	<b>37</b>	Ta'lim muassasalarida o'qituvchi va o'quvchilarning jonli muloqotini tashkil etish
<b>Sh. Sindorov</b>	<b>40</b>	Tarbiyada xalq pedagogikasining didaktik imkoniyatlaridan foydalanish
<b>L. Turaqulov</b>	<b>43</b>	Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarining ijtimoiylashuvining psixologik hususiyatlari



**TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI**

<b>G. Xolboyeva</b>	<b>46</b>	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mutolaa madaniyati orqali intellektual salohiyatini takomillashtirish
<b>R. Atamurodova</b>	<b>49</b>	Ta'lim jarayonida o'quvchilarning tafakkurini shakllantirish (adabiyot darslari misolida)
<b>H. Sodiqov</b>	<b>52</b>	Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ-nutq madaniyati xususiyatlarini nazarda tutuvchi badiiy-etik matnlarni tanlash mezonlari
<b>D. Haydarov</b>	<b>55</b>	Axborot ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini loyihalash kompetensiyasini shakllantirish
<b>Sh. Siddiqova, O. Nuraliyeva</b>	<b>58</b>	"Fe'l" mavzusini o'tishda lug'atlarning ahamiyati
<b>S. Temurov D. Nusratova</b>	<b>61</b>	Kadrlar salohiyatini oshirishda individual ta'lim metodining afzalliklari
<b>H. Shukurova</b>	<b>65</b>	Kasbiy faoliyatda metodik yondashuvni takomillashtirish
<b>D. Mustafaqulova, O. Ismatullayeva</b>	<b>68</b>	Biologiya darslarida o'quvchilarning tizimli tafakkurini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish



**ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI**

**M. Usmonov,  
B. Suvankulov** **73** Ta'lim sifatini oshirishda interfaol elektron o'quv kurslarni yaratish ahamiyati



## DAVLAT TILI: BURCH VA MA'SULIYAT

**Sh. Siddiqova, S. Nuriddinova 76** Navoiy badiiy olami xususida muxtasar fikrlar



## MADANIYAT, SAN'AT VA MUSIQA TA'LIMI

**N. Xasanova 79** Musiqa fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarning ta'limda samaradorligi  
**E. Abdukarimova 82** Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak musiqa o'qituvchilarini mumtoz musiqa vositasida amaliy faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirish  
**M. Mo'minova 85** Bolalar folkloridagi axloqiy tarbiya xususiyatlari



## MAKTABGACHA TA'LIM

**X. Akramova I. Aralova 89** Maktabgacha yoshdagi bolalarni nutq nuqsonlarni korrektsiyalashda tasviriy faoliyatdan foydalanish metodlari  
**G. Davurova 93** Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga – hayotga tayyorlovchi ko'nikmalar  
**N. Abduqodirova 96** Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda madaniy- ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirish omillari



## PSIXOLOGIYA

**N. Boyto'rayeva 99** Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy kompetentligini rivojlantirishda kadriyatlar motivatsiyasi  
**D. Sodiqova 102** Talabalarda ijodiy munosabatlar tafakkurini rivojlantirishning o'ziga xos afzalliklari



## KORREKSION PEDAGOGIKA

**X. Akramova 105** Aqli zaif o'quvchilar mehnat ko'nikmalarini shakllantirishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish yo'llari  
**G. Temurova 108** Eshitishda nuqsoni bor nutqiy bo'lmagan tovushlar orqali eshitish idrokini rivojlantirish usullari  
**X. Akramova, D. Ropijonova 111** Aqli zaif bolalar nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etishda oila va maktab hamkorligini amalga oshirish yo'llari  
**X. Akramova, D. Zokirova 115** Professional ta'limda aqli zaif bolalarning nutqini o'stirish bo'yicha korreksion-pedagogik texnologiyalardan foydalanish



## XALQ PEDAGOGIKASI

**D. Farsaxonova 119** Boshlang'ich sinf "tarbiya" fanini o'qitishda ajdodlar merosidan foydalanish masalalari  
**M. Soibnazarova 123** Abdulla Avloniy qarashlari asosida yoshlarda ijobiy sifatlarni shakllantirish  
**K. Pardayeva 126** Abdulla avloniy faoliyatining ijtimoiy-ma'rifiy jihatlari  
**U. Uktamova 129** Talaba qizlarda tazyiq va tajovuzga qarshi dunyoqarashni rivojlantirishning tarixiy asoslari  
**D. Farsaxonova S. Asrorova 132** Bola tarbiyasida psixologiyaning o'rnini va ahamiyatini borasida mutafakkirlar qarashlari



## ТЕОРИЯ ВОСПИТАНИЯ

**T. Абсаломов 135** Развитие образование билингвальной профессиональной компетенции педагога  
**У. Зокирова 138** Духовность и эстетичность как ценностное содержание сознания



## СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

**Г. Куттибекова, Н. Абдукарима 141** Педагогические основы применения арт-педагогических технологий в эстетическом воспитании младших школьников

**Gulchehra TEMUROVA,**

Jizzax davlat pedagogika instituti, “Maxsus pedagogika” kafedrası, o'qituvchisi

## **ESHITISHIDA NUQSONI BOR NUTQIY BO'LMAGAN TOVUSHLAR ORQALI ESHITISH IDROKINI RIVOJLANTIRISH USULLARI**

### **Annotatsiya**

Maqolada nutqiy bo'lmagan tovushlarni farqlanmagan idrokini rivojlantirish, past chastotali nutqdan tashqari tovushlarga shartli vosita reaksiyasini shakllantirish masalalari yoritilgan.

**Kalit so'zlar.** Tovush chastotasi, verbal-noverbal, intensivlik, konditsioner, individual eshitish vositasi, reaksiya.

Развивать недифференцированное восприятие неречевых звуков в речи, освещаются вопросы формирования условной двигательной реакции на звуки, отличные от низкочастотных речевых.

**Ключевые слова.** Частота звука, словесно-новербальный, интенсивность, обусловленность, индивидуальный слуховой аппарат, реакция.

Develop indistinguishable perception of non-verbal sounds, formation of a conditioned motor response to sounds other than low-frequency speech: on the basis of auditory-visual; based on hearing.

**Key words.** Erequency of sound, slovesno-noverbalnyy, intensivnost, obuslovlennost, individualnyy slухovoy apparatus, reaction.

**A**trofdagi dunyo tovushlariga qiziqishni uyg'otish va qo'llab-quvvatlash (o'z-o'zidan va kattalar tomonidan yaratilgan). Nutqiy bo'lmagan tovushlarni farqlanmagan idrokini rivojlantirish. Past chastotali nutqdan tashqari tovushlarga shartli vosita reaksiyasini shakllantirish: eshitish-ko'rish asosida; eshitish asosida.

Ovoz borligi va yo'qligiga javobni ishlab chiqish.

Vizual va eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish, (individual eshitish vositasidan foydalangan holda), har bir tovushga mos keladigan o'yin harakatlarini rivojlantirish.

Ikkitadan birini tanlashda tovush bilan tanish bo'lgan musiqiy o'yinchoqlarni quloq orqali (individual eshitish vositasidan foydalangan holda) bilish qobiliyatini rivojlantirish; tegishli o'yin harakati bilan reaksiyaga kirish.

Ovozni yaxshi biladigan musiqiy o'yinchoqlarni tovushni kuchaytiruvchi uskuna holda quloq bilan farqlash qobiliyatini rivojlantirish. Musiqiy o'yinchoqlar tovushining boshi va oxiriga javob berish qobiliyatini eshitish-ko'rish va eshitish asosida (individual eshitish vositasidan foydalangan holda) shakllantirish (tovush bor – bolalar harakat qiladi, ovoz yo'q – bolalar to'xtab qolishdi).

Ovoz borligi / yo'qligiga javobni ishlab chiqish.

Vizual, vizual va eshitish vositalarida (individual eshitish vositasi yordamida) turli chastotali musiqiy o'yinchoqlarning ovozini sezish qobiliyatini rivojlantirish, har bir tovush uchun muayyan o'yin harakatlari bilan bog'liq (masalan, ayiq baraban ovoziga javoban qadam tashlaydi; akkordeon ovoziga javoban qo'g'irchoq raqsga tushadi),

---

trubaning ovoziga qush uchadi va hokazo).

Taxminan ovoz manbalari: baraban, dafna, bochka organi, akkordeon, truba, hushtak, pianino va boshqalar.

Ikkitadan (baraban – quvur; baraban – hushtak; quvur – hushtak, akkordeon – quvur va boshqalar) tanlashda turli chastotali musiqiy o'yinchoqlarning tovushlarini quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (individual eshitish vositasi yordamida). Masofa asta-sekin o'sib bormoqda.

Uchtadan (baraban – akkordeon – trubka va boshqalar) tanlashda turli chastotali musiqiy o'yinchoqlarning tovushlarini quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (individual eshitish vositasi yordamida). Masofa asta-sekin o'sib bormoqda.

Ikki yoki uchtasini tanlashda tovush bilan tanish bo'lgan musiqiy o'yinchoqlarni quloq orqali (individual eshitish vositasidan foydalangan holda) bilish qobiliyatini rivojlantirish; tegishli o'yin harakati bilan reaksiyaga kirish. Masofa asta-sekin o'sib bormoqda.

Ovozni yaxshi biladigan musiqiy o'yinchoqlarni tovushni kuchaytiruvchi uskuna holda quloq bilan farqlash qobiliyatini rivojlantirish.

Eshitish-ko'rish va eshitish asosida musiqiy o'yinchoqlar ovozinin boshi va oxiriga munosabat bildirish qobiliyatini shakllantirish (tovush bor – bolalar harakat qiladi, tovush yo'q – bolalar to'xtadi).

Ikkitadan birini tanlashda turli xil intensivlikdagi nutqqa xos bo'lmagan tovushlarni quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish: baland va sokin tovushlar (tovush manbai tanish musiqiy o'yinchoqlar, shuningdek, har xil yormalar bilan qutilar: no'xat, grechka, irmik) bo'lishi mumkin. Tegishli o'lchamdagi o'yinchoqlar bilan aloqada bo'ling (baland ovoz – katta avtomobil haydash, jim ovoz – kichik avtomobil haydash).

Ikkitasini tanlashda quloqqa qarab (individual eshitish vositasidan foydalangan holda) har xil intensivlikdagi nutqiy bo'lmagan tovushlarni ajratish qobiliyatini shakllantirish: baland va sokin tovushlar (tovush manbai tanish musiqiy o'yinchoqlar, shuningdek, turli xil donli donalar bilan qutilar: no'xat, grechka). Ovoz ma'lumotlarini mos o'lchamdagi o'yinchoqlar bilan o'zaro bog'lab qo'ying (baland ovoz – katta avtomobil haydash, jim ovoz – kichik avtomobil haydash).

Ikkitadan birini tanlashda (ovoz manbai musiqa asboblari) nutqiy bo'lmagan tovushlarning balandligini quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (individual eshitish vositasidan foydalangan holda). Bolalar tovushga turli xil o'yin harakatlari bilan munosabatda bo'lishadi: past ovoz – ayiq yuribdi, baland ovoz – sichqon yugurmoqda.

Nutq orqali eshitish idrokini rivojlantirish.

Chastotali spektri bolaning eshitish holatiga mos keladigan nutq stimullariga shartli vosita reaksiyasini ishlab chiqish uchun: uch martalik nutq signali ostida (“PA-PA-PA”, “TU-TU-TU”, “PI-PI-PI”) ma'lum bir harakatni (mag'lubiyatni) bajaring. piramida halqasi, toshlarni, tugmachalarni, chig'anoqlarni bankaga, qutiga va boshqalarga tashlang). Og'zaki ovoz va pichirlash nutqi ishlatiladi. Masofa asta-sekin o'sib bormoqda.

Bolaning o'z ismiga bo'lgan munosabatini rivojlantirish.

Nutq tovushlarining kuchini sezish va quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (jimgina – baland ovozda). O'yin harakatlarini bajaradigan har xil o'lchamdagi o'yinchoqlar bilan taqqoslang: “U-U-U” (baland ovoz) – katta mashina ketmoqda.

“Oo-oo-oo” (sokin ovoz) – kichik mashina haydab ketmoqda; “OP-OP-OP” (baland ovoz) – katta quyon sakrab chiqmoqda, “op-op-op” (sokin ovoz) – kichkina quyon sakrab tushmoqda va hokazo.

Ovoz balandligini quloq bilan farqlash qobiliyatini rivojlantirish (baland ovoz – past

ovoz). Bola o'yinchoqni ko'rsatib, tovushga munosabat bildiradi va agar iloji bo'lsa, bu o'yinchoq uchun eshitaladigan va xos bo'lgan bo'g'inni aytadi (ayiq – “tepadan tepaga”, qush – “pee-pee”; poyezd – “\_\_\_\_\_ da”, mashina – “bbc” va boshqalar).

Ikkitadan (“av-av” – it; “mu\_\_” – sigir; “tu-tu\_\_” – poyezd; “miyov-miyov” – mushuk va boshqalarni tanlayotganda eshitish-ko'rish va eshitish orqali onomatopoyani sezish va farqlash qobiliyatini shakllantirish). Onomatopeya ro'yxati bolaning shaxsiy tajribasi bilan belgilanadi.

Ovozni yaxshi biladigan musiqiy o'yinchoqlarni tovushni kuchaytiruvchi uskuna holda quloq bilan farqlash qobiliyatini rivojlantirish.

Eshitish-ko'rish va eshitish asosida musiqiy o'yinchoqlar ovozing boshi va oxiriga munosabat bildirish qobiliyatini shakllantirish (tovush bor – bolalar harakat qiladi, tovush yo'q – bolalar to'xtadi).

Ikkitadan birini tanlashda turli xil intensivlikdagi nutqqa xos bo'lmagan tovushlarni quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish: baland va sokin tovushlar (tovush manbai tanish musiqiy o'yinchoqlar, shuningdek, har xil yormalar bilan qutilar: no'xat, grechka, irmik) bo'lishi mumkin. Tegishli o'lchamdagi o'yinchoqlar bilan aloqada bo'ling (baland ovoz – katta avtomobil haydash, jim ovoz – kichik avtomobil haydash).

Ikkitadan birini tanlashda nutqsiz tovushlarning balandligini quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (tovush manbai musiqa asboblari). Bolalar tovushga turli xil o'yin harakatlari bilan munosabatda bo'lishadi: past ovoz – ayiq yuribdi, baland ovoz – sichqon yugurmoqda. Gapirmaydigan tovushlarning davomiyligini quloq bilan farqlash qobiliyatini shakllantirish (uzun tovush – qisqa tovush). Bolalar tovushlarga turli xil o'yin harakatlari bilan munosabatda bo'lishadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Новиковская О.А. “Логоритмика для дошкольников в играх и упражнениях”. – М. 2005.
2. Муминова Л.Р. “Воспитание и обучение детей 5 – 6 лет. С общим недоразвитием речи в условиях двуязычия”. – Т., 1990.
3. Muzaffarova, X. (2020). Identification of mentally retarded children: Identification of mentally retarded children. Архив Научных Публикаций JSPI, 5(1). извлечено от [https://science.i-edu.uz/index.php/archive\\_jspi/article/view/556](https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/556)